

18. konference
Člověk a média

AUTORSKÉ PRÁVO ČI POVINNOST?

Co víme o autorském právu?
Komplikuje nám život, nebo chrání výsledky tvůrčí práce?
Jak moc se vztahuje na každého z nás?

Centrum Mariapoli, Praha 9 - Vinoř
14. dubna 2011

Konference se konala ve spolupráci

**HNUTÍ
FOKOLÁRE**
v České
republice

Konrad
Adenauer
Stiftung

NADAČNÍ FOND **JOSEFA
LUXE**

AUTORSKÉ PRÁVO ČI POVINNOST?

CO VÍME O AUTORSKÉM PRÁVU?

KOMPLIKUJE NÁM ŽIVOT, NEBO CHRÁNÍ VÝSLEDKY TVŮRČÍ PRÁCE?

JAK MOC SE VZTAHUJE NA KAŽDÉHO Z NÁS?

14. DUBNA 2011

JUDr. Aleš Kout:

„Navázal bych na nadpis nebo upoutávku na dnešní podvečer – Autorské právo či povinnost. Když jsem se nad tím tématem zamýšlel, tak autorství nebo autorské právo je spíš šance než právo nebo povinnost. To je prostě něco, co žene lidstvo dopředu. Nebýt autorství, tak tady nesedíme – nesedíme na židli, nejsme v tomto domě, nemáme na sobě to, co na sobě máme. Všechno to, co vidíme kolem sebe v našem světě, pomínu-li přírodu, souvisí nějakým způsobem s tvořivou duševní lidskou činností. A když si člověk představí vůbec vývoj lidstva od pazourku, od toho, že někoho napadlo vyhloubit jámu a chyťit do ní mamuta, přes to, že někoho napadlo vytisknout na papír knížku, přes penicilin,

po telefon, elektřinu, internet... Co jsem vyjmenoval, byly činnosti spíše tvořivé, duševní, které mají ekonomický podtext, který tlačí lidstvo technickým směrem, a to souvisí s tím, jak si autorské právo nebo právo duševního vlastnictví stojí v rámci práva vůbec. Takže abych vše trochu zasadil do kontextu – právo můžeme rozdělit cirká na čtyři oblasti: trestní právo, správní právo, obchodní právo a občanské právo. Právo autorské je součástí občanského práva. Právníci tomu říkají lex specialis k občanskému právu – to znamená, že pakliže autorské právo stanoví něco jiného než občanské právo, uplatní se autorské právo nebo autorský základ. Takže to je k postavení autorského práva.

Právo duševního vlastnictví dělíme na dvě oblasti. Jedna oblast souvisí s tvořivou lidskou činností, takové spíše lidské kvality – a to jsou ta autorská práva. Autorská práva a práva související s právem autorským, což např. jsou práva výkonného umělce nebo práva nakladatele, práva producentů apod. A druhá odnož je právo průmyslového vlastnictví, které má ekonomický aspekt. A to jsou zejména patenty, práva k vynálezům, ochranné známky, průmyslové vzory, užité vzory, ale třeba i topografie polovodičových výrobků, tzn. architektura čipů.

Už jsem tak trošku naznačil to, jak si autorské právo nebo vůbec lidská tvořivost stojí v rámci historie, a když to vztáhneme k autorskému právu, tak historie ochrany není úplně mladá, sahá do počátku 19. století. Už rakouský občanský zákoník z roku 1811 měl v sobě zmínku o autorských právech. Postupně se samozřejmě ochrana zvyšovala, nějakým způsobem precizovala, což souvisí s tím, že důležitost ochrany autorských práv prostě roste a je stále víc a víc aktuální. Kdybychom se podívali do nedávné historie, tak rozhodně naši zemi silně ovlivnilo komunitární právo. My jsme byli povinni k 1. květnu 2004 přejmout veškeré důležité směrnice z této oblasti, což se také stalo, a proto můžeme hovořit o tom, že naše autorské právo je harmonizované s právem evropským.

Když se zeptáme, co to autorství, autorské právo vlastně je, tak v krátkosti bychom mohli říci, že je to výlučná dispozice autora se svým dílem. Prostě když autor vytvoří nějaké dílo, tak to dílo zpravidla má dvě složky. Jednak je to dílo hmotné, které vidíme, třeba plátno obrazu, a druhá složka je autorská, autorské právo. To znamená, pakliže jako autor namaluji obraz sám pro sebe, budu vlastnit obraz, jeho hmotu, a zároveň budu mít k tomu obrazu autorské právo. Kdybychom se podívali na to, jak vymezuje zákon dílo, tak říká, že je to dílo vědecké nebo umělecké, které je jedinečným výsledkem tvořivé lidské činnosti autora a je vyjádřeno v jakékoliv objektivně vnímané podobě včetně podoby elektronické. Nezávislost autorského práva na hmotě je krásně představitelná na tradičním právu autora při opětovném prodeji jeho uměleckého díla. Pakliže malíř prodá své umělecké dílo a toto dílo je v budoucnosti znovu v aukční

síni prodáváno nad určitou hodnotu (nad 1 500 eur), tak podle přesně specifikované tabulky má malíř nebo autor – nositel autorských práv, což mohou být i dědicové – právo na určitou část kupní ceny, čímž je úplně jasně vidět, že jedna věc je vlastnictví díla Piccassa a druhá věc jsou autorská práva, která se k dílu Piccassa váží.

Zaběhli jsme trochu do podrobností, k čemu vlastně autorské právo slouží. Je to vždycky nějaký odraz pokroku nebo reflexe na nějaký pokrok v intelektuální tvůrčí a – když pomineme nějaké věci týkající se počítačových programů – tak vesměs tedy v nějaké umělecké kulturní rovině. Zakotvení autorského práva do právního rámce je jakýmsi odrazem úcty lidské společnosti k duševní tvůrčí činnosti. To znamená, že i nehmotnému majetku, výsledkům duševní tvůrčí činnosti, přiznává společnost určitou hodnotu a tvůrcům určitou ochranu, jakoby vděk za to, že společnost obohatili něčím nehmotným. Uvádím takové heslo, že pro společnost je někdy úcta k nehmotnému majetku důležitější než úcta k majetku hmotnému. V pojmosloví se používají slova majetek, vlastnictví atd. a od toho se odvíjí i jedna ze základních demokratických reflexí tohoto problému, a to je úcta a nedotknutelnost k vlastnictví jak hmotnému, tak nehmotnému, protože obojí je výsledkem nějakých hodnot, obojí přináší nějaké hodnoty a obojí nějakým způsobem posouvá dál vývoj společnosti, a ti tvůrci se o to nějakým způsobem zaslouhují. Význam autorskoprávní ochrany je úcta k tvůrčí činnosti. Tvorba autorských děl, zejména v oblasti kinematografie, ale třeba i v oblasti hudebních nahrávek, s sebou nese poměrně značné prostředky, takže autorské právo i svým způsobem chrání

investici, kterou nějaký producent, samozřejmě autoři také, nebo nějaký vydavatelé, nakladatelé vlastně investovali, vynaložili na to, aby dílo mohlo vůbec vzniknout, aby mohlo být mezi lidmi šířeno a přinášet jim nějaké hodnoty. Samozřejmě je to právní záležitost, čili autorské právo nerozlišuje umění kvalitativně. Právní ochranu požívají i největší „škváry“ stejně jako nějaké zásadní filozofické traktáty apod. Ale v každém případě právo chrání jak hodnoty, tak investice, které jsou nutné pro to, aby nějaké dílo vzniklo. Autorské právo slouží jednak právu autorů, ale i právu některých dalších osob – výkonných umělců, tzn. interpretů, tanečníků, zpěváků, hudebníků, bez nichž by vlastně vůbec nemohlo být dílo vnímáno. Chrání autorské právo i výrobce zvukových záznamů, tzn. hudební vydavatele, kteří často platí studia, výrobu, distribuci, marketing, reklamu atd. a podílejí se investičně na vzniku a rozšiřování hudebních děl. To samé, ale o několik finančních rovin výše, se týká filmových producentů, kteří investují statisíce, miliony korun nebo dolarů nebo eur do vzniku nějakého díla, které přináší lidem zábavu, potěšení, vzrušení, poznání, povznesení, odpočinek atd. – jakési neutrální hodnoty. Samozřejmě se autorské právo zabývá také právy rozhlasových vysílatelů, televizních vysílatelů a postupně i nakladatelů, pořizovatelů databází atd. Autorské právo se také zabývá tím, jak jsou tvůrci chráněni proti neoprávněným zásahům, a zabývá se ještě tzv. kolektivní správou autorských práv, komu náleží peníze a proč dostává Karel Gott nejvíc peněz atd. Kolektivní správa obecně je institut, kdy se autoři společně sdružují do určitých organizací, které paušálně hlídají a udělejí svolení k užití formou veřejného provozování, tzn.

nepřímou formou udělejí souhlasy k užití autorských děl a inkasují za to odměny pro autory. Je to institut kolektivní správy práv, který umožňuje široké užití zejména v oblasti veřejného provozování, rozhlasového a televizního vysílání. Čili to jsou základní motivy nebo momenty autorského práva.“

JUDr. Jan Diblík:

„Jedním z účelů autorského práva je přispívat v přístupu k autorským dílům k vyváženosti. Jednak práv autorů, ale zároveň i práv uživatelů. To znamená, že autorské právo přispívá ve svém celku nejen k vývoji, ale i k emočnímu kulturnímu obohacení. Kdysi jsem četl, že tak, jako je biodiverzita důležitá pro řád živého světa, je autorství a vůbec kultura důležitá pro lidstvo, protože díky tomu máme možnost volby. Jak víme, diktátorské režimy nejdříve sáhnou na kulturu a zatlačí ji do země, protože díky kultuře jsou lidé schopni svobodně fungovat a svobodně přemýšlet.

Rád bych ještě zmínil další důležitou věc: autorská práva zahrnují (hovořili jsme o složce hmotné a nehmotné), i složku osobnostní, která odpovídá na otázku kdy a zda dílo zveřejnit, změnit, upravit, zpracovat, přeložit nebo spojit s jiným dílem,

což je právo autora. Tato práva autora jsou nepřevoditelná a smrtí autora zanikají. Ochrana dál do určité míry závisí i na dědicích. Vedle osobnostních práv zahrnuje právo autorské i složku majetkovou, tedy práva na exploataci, užití, těžení z daného díla, rozmnožování, rozšiřování, pronájem, půjčování, vystavování, sdílení přes televizi, rádio nebo internet. A to jsou práva, která trvají 70 let po smrti autora. Dnes se vážně uvažuje o tom, že by to bylo 100 let, ale to uvidíme. Autorské právo nelze převádět. Lze pouze svolit k užití majetkové složky smlouvou, a to licenční anebo na základě zákonné licence. Je tedy důležité si uvědomit, že jsou tu dvě složky – osobnostní a majetková.“

JUDr. Aleš Kout:

„Já ještě doplním, že osobnostním právům se i v jiných jazycích říká morální práva. Jsou to vlastně práva, která se vztahují k samotnému faktu autorství, tzn., kdo to dílo vytvořil a v jaké podobě. A je evidentní, že objektivní skutečnost, že já jsem něco napsal, namaloval, složil nebo podobně, nelze převést. A pak práva majetková jsou taková práva, která se týkají užití, exploatace díla – někdy se jim říká práva licenční, protože souhlas s užitím díla se uděluje formou licence. To je vlastně takový nezbytný krok, který se vztahuje k nakládání s autorskými díly.“

JUDr. Jan Diblík:

„Ještě, než se dostanu k mediálnímu právu, bych rád vysvětlil, proč jsem na začátku zmínil to, že autorství nebo vůbec tvořivá činnost je určitá šance pro nás jako pro

lidstvo. Myslím si, že tvořivá činnost, pakliže je dobře uchopená – vidíme to na tom, jak stoupáme po určitých vývojových stupních, k nimž má lidstvo jako celek úctu – umožňuje stoupnout na další stupeň a díky tomu dnes nesedíme okolo ohně, ale sedíme na židli tady v té budově, kde je teplo, svíí světlo a posloucháme se tady přes reproduktory. A vlastně tato provázanost, kdy je dnešní svět tak globalizovaný a spojený internetem, dává v autorském právu a vůbec v tvůrčí činnosti šanci i ve vztahu k rozvojovému světu, k zemím třetího světa, kdy třeba metodami e-learningu, tzn. tím, že tady někdo natočí nějakou přednášku a může ji po celém světě sdílet neomezený počet posluchačů, studentů, může přispět k tomu, že se spojené nádoby lidstva, jeho vývoje, mohou k sobě přibližovat. Tvořivá činnost v kulturní, emotivní oblasti (emotivní stránka osobnosti je velice důležitá, díky ní nejsme jako roboti), tvořivá činnost jako celek a úcta k ní jsou důležité k zachování lidstva jako takového. A já teď třeba zmíním takové oblasti, o nichž normálně člověk nepřemýšlí, ale díky tomu, že je určitá úcta k tvořivosti, tak prostě byli lidé, kteří se mohli jako vědci nebo investoři věnovat určitým činnostem: Například vývoji léků, novým technologiím, oblasti ochrany životního prostředí, řešení nedostatku potravin, nedostatku energie... Jestliže k nim má lidstvo úctu, podporuje je a investuje do nich, má dlouhodobě šanci přežít. Pakliže bychom na toto rezignovali, tak, myslím si, z dlouhodobého hlediska lidstvo šanci nemá. Takže to ještě na doplnění k tě šanci.

Na média se můžeme dívat ze tří základních pohledů: Jednak je to z hlediska sociální investice (např. ve smyslu České televize), dále je to podle formy přenosu

(rádiem, televizí, internetem) a třetí úhel pohledu, kterým se můžeme na média dívat, je hledisko obsahu. A to je právě to, kde nastupují autorská díla a autorské právo. Ve své podstatě jsou média nástrojem ke zprostředkování komunikace, a proto jsou pro společnost nepostradatelná. A když se podíváme na autorské právo a média, tak to je v podstatě symbióza dvou oblastí a oborů, kde jeden nezbytně potřebuje druhého ke své existenci. Pakliže by autorská díla neměla média, tak jakým způsobem by se k nám dostala? Kdyby média ale neměla autorská díla, tak co by je naplňovalo? Byla by prostě bezobsažná a nebylo by o co stát. Takže když se podíváme na mediální právo, tak nelze říct, že je to jeden obor, ve kterém dominuje jeden zákon. Je to spleť desítek, možná dvaceti, třiceti, čtyřiceti zákonů, které v rámci mediálního práva vymezují jednotlivé oblasti. Mohou to být např. čtyři základní oblasti mediálního práva: tištěná média, tomu odpovídá tiskový zákon, zákon o neperiodických publikacích, tzn. vydavatelský zákon; druhou oblastí je rozhlas, tam je zákon o rozhlasovém a televizním vysílání; třetí oblast s tímto zákonem je televize; čtvrtá oblast je internet, kde můžeme aplikovat zákon o audiovizuálních mediálních službách na vyžádání a další zákony, jak o tom budeme hovořit později. V souvislosti s mediálním právem je důležitá oblast trestního práva, ochrany osobnosti, nekalé soutěže, reklamy a samozřejmě autorských práv. A když se zeptáme, jak se autorská práva aplikují v rámci médií, tak asi nejlepší odpověď na to dá autorský zákon. Když se podíváme na jeho vymezení a podíváme se na příkladný výčet autorských děl, samo o sobě to vysvětluje, co naplňuje média. Jsou to především díla literární, slovesná,

která jsou vyjádřená řečí nebo písmem, díla hudební, fotografická, audiovizuální, ale i počítačové programy a databáze, příp. i další díla.“

JUDr. Aleš Kout:

„Právě ve vztahu k médiím by určitě stálo za to zmínit, která ustanovení občanského zákoníku se zabývají ochranou osobnosti. To je taková věc, která je autorskému právu blízká a stanoví určitá omezení pro užití osobnostních prvků. Občanský zákoník se tím zabývá v § 11 a následujících a praví se tam, že každá fyzická osoba má právo na ochranu své osobnosti, nějakých předmětů, ochranu svého soukromí, jména, projevu osobní povahy atd. Z toho dále vyplývá, a vztahuje se to právě na užití v médiích, že písemnosti osobní povahy, podobizny, obrazové snímky nebo nějaké záznamy, které se týkají projevu osobní povahy – mohou to být audiovizuální díla, nějaké literární útvary apod. – smí být pořízeny a použity pouze se svolením té fyzické osoby. Pokud někdo chce zaznamenat něco o někom a nějakým způsobem to použít, je třeba k tomu mít souhlas té dotyčné osoby. Samozřejmě, to by bylo asi velmi omezující a právě pro oblast médií vlastně devastující, nic by nešlo, nebo resp. šlo jen za nějakých velmi složitých podmínek. Proto tady vlastně občanský zákon umožňuje v určitých výjimkách a za určitých podmínek – podobné výjimky budou i v oblasti autorskoprávní, tzn. v oblasti volného užití autorských děl – užívat tyto osobnostní atributy jaksi volně, bez souhlasu, atd. Zákon praví, že je to možné užívat pro vědecké a umělecké účely, pro tiskové, filmové, rozhlasové a televizní zpravodajství. Čili k těmto účelům je možno

používat fotografie, nějaké záznamy, rozhovory, atd. bez dalšího souhlasu. V každém případě ale je nutné užívat tyto osobnostní prvky přiměřeným způsobem a nesmí to být v rozporu s oprávněnými zájmy osob, které jsou zobrazovány, nebo je o nich pojednáváno. Je tady vyšší morální apel na to, jakým způsobem budou osobnostní prvky užívány.

A stejně tak je tomu, když se přeneseme do oblasti autorského zákona. V určitých případech autorský zákon umožňuje užít autorská díla bez souhlasu autorů nebo dalších nositelů autorských práv a potažmo bez nutnosti platit za užití nějakou autorskou odměnu. Tady ale je potřeba si říct, že i když formálně dojde k naplnění možností bezplatného užití bez souhlasu atd., tak je třeba dbát na obecné principy, které vlastně jsou nadřazeny konkrétnímu užití. Tady je vlastně možné tyto výjimky uplatnit pouze v případech, které jsou velice podrobně popsány v autorském zákoně a ještě pouze tehdy, pokud takové užití díla není v rozporu s běžným způsobem užití díla a ani jím nejsou nepřiměřeně dotčeny oprávněné zájmy autora. Díky toho autorského zákona je velice podobná občanskému zákonu. I když by někdo formálně naplnil nějaké znaky volného užití, ale užil je v rozporu se zájmy autora nebo způsobem, který vlastně neodpovídá řádnému užívání díla, tak přestože splňuje formální znaky, porušuje zákon, protože porušuje nadřazené obecné principy užívání autorských děl.

Vrátím se ještě k volnému užití a zmíním bych se o dvou takových nejzajímavějších volných užitích, a sice o právu na rozmnožování autorských děl pro osobní potřebu a o tzv. citacích. Autorský zákon umožňuje zhotovit si rozmnoženinu díla pro osobní

potřebu bez nějakých dalších zvláštních úkonů. To znamená, že já si mohu okopírovat CD, okopírovat DVD, ofotit knížku apod. Ale je možné toto dílo – kopii, rozmnoženinu užít pouze pro svoji osobní potřebu. Pojem osobní potřeby v autorském zákonu není řešený, definice se odvozuje od občanského zákoníku, kde se praví, že se jedná o přímou příbuzenskou linii, příp. o osoby, které by újmu původní osoby pocítovaly oprávněně jako újmu vlastní. Tady bych chtěl zdůraznit, pokud vy si uděláte kopii CD, tak byste ho neměli užívat v nějakém širším měřítku – brát si ho do autobusu a pouštět to celému autobusu, hrát si ho v kanceláři, používat ho na diskotéce, hrát ho na školních večírcích nebo na nějaké párty apod. Legalita je co možná nejtěsněji vztahovaná k jedné soukromé osobě. Čili, tady nelze brát to, že si jeden přepálí CD a od něj si ho přepálí celá třída. To už rozhodně není osobní potřeba. Nicméně, takové to běžné užití osobní, soukromé, vnitřní, nebo jak bych to nazval, zákon umožňuje. Autoři na tom jsou kompenzováni tím, že vlastně z nosičů, na které se potenciálně zhotovují rozmnoženiny pro osobní potřebu, jsou odváděny dovozci, výrobci nebo prodejci nějaké drobné poplatky autorským svazům, tzn. těm kolektivním správcům, kteří je potom rozdělují svým členům, tzn. autorům, příp. samozřejmě také výkonným umělcům. Toto je téma, které vzbuzuje vždycky takové populivě otázky – proč já mám platit za CD, když na něm mám fotky ze své dovolené. Je to princip, který je globální, všeobecný a je to systémová záležitost. Ten systém vlastně umožňuje přístup k autorským dílům formou osobních rozmnoženin za cenu toho, že vlastně média jsou zpoplatněná, ať prázdné nebo nahrané nosiče. Když se

na to ale podíváme z praktického hlediska nebo z účetního hlediska, tak vlastně ten, kdo se takhle zlobí, že musel zaplatit korunu za CD, na které si vypálil fotky z dovolené, si neuvědomuje, že stejnou korunu platí za to, že si na CD vypálil film, za který by jinak musel zaplatit třeba 300 Kč. Já jsem jednou propočítával cenové relace odvodů z CD, stáhnou-li si třeba 700MB film, kdy se lidem tento systém vyplatí. Někdy sice zaplatí jakoby za nic, ale většinou platí velice levnou, směšnou částku za něco, za co by normálně zaplatili mnohem víc. A ten výpočet byl takový, že pokud si přepálím 1 DVD, tak abych byl na tomto systému škodný, musel bych mít vedle toho doma 1 terabyte CD nebo dat s mými soukromými věcmi. Když se člověk podívá k sobě do šuplíku nebo do skříňky, kolik tam má přepálených CD s hudbou a s filmy v porovnání s tím, kolik tam má přepálených CD s nějakými neautorskými věcmi, tak vidíte, že vlastně tento systém je pro každého bohatě a bohatě benevolentní, výhodný a prospěšný. Čili, možná jsem trochu předjal téma pirátství, ale určitě si myslím, že toto je zajímavý pohled na to, jak je to ve skutečnosti. Nepohoršovat se nad korunou, kterou jakoby vydám za nic, když za tu stejnou korunu dostávám věci, které stojí několikasetnásobně víc.

Další možností volného užití jsou tzv. citace, o kterých chci mluvit, protože se to týká médií, zpravodajství, reportáží atd. či vůbec zprostředkované tvorby. Tady zákon umožňuje ve svém vlastním díle užít v odůvodněné míře díla jiných autorů. Důležitá tady je ta odůvodněnost. Čili, já mohu použít ve své knize citát, mohu ve svém hudebním díle užít nějaký hudební motiv, mohu ve svém filmu použít část hudby, která nějakým způsobem do toho zapadá, atd. U citace

je důležité přesně rozlišit motiv nebo prvek díla, z kterého cituji, prvek toho díla, do kterého cituji, čili musí tam být jasný poměr mezi tou citovanou částí a dílem, do kterého se cituje, a to nejenom kvantitativně, ale i kvalitativně. Tzn., že citované dílo nesmí být nějakým způsobem samonosné, tvořit prostě samostatnou část toho díla, ale naopak ho musí jenom odůvodněným způsobem doplňovat, dokreslovat, navozovat určitou atmosféru atd. Můžeme si to uvést třeba na filmu: když přijdou lidé do nějakého hudebního klubu, tak se tam hraje hudba, která v lidech, v divácích velice rychle, zkratkovitě navodí atmosféru toho prostředí, do kterého se přenesl filmový děj. Samozřejmě, mohou to být věci, které mají navodit nějakou dobovou atmosféru, nebo třeba pocitovou, emocionální atmosféru apod. Důležitá je odůvodněnost té míry a přiměřenost využití té citace. Pochopitelně v některých dílech vědeckých nebo odborných je možná citace v trochu širším měřítku, dokonce se mohou citovat i drobná díla celá apod., ale zase to musí být v odůvodněném rozsahu. Při vyučování je zase možno využívat, pouštět části filmů, používat části literárních děl, ale zase jenom pro ilustrační účely. Čili, učíme se na FAMU o francouzské nové vlně, pustíme si nějaký desetiminutový úryvek. Ale neznamena to, že si řekneme: Dneska se budeme učit o Quentinu Tarantinovi a pustíme si pět jeho filmů, pěkně celých jako v kině. U citace je důležitá vždycky odůvodněnost a přiměřenost, jsou to takové obecné logické principy, ostatně jako u toho dalšího. U citace nadto je vždycky, pokud je to technicky možné, potřeba uvádět autora, název díla a zdroj, z kterého se čerpá, aby bylo jasně dáno, že si nepřisvojujeme výsledky něčích cizích tvůrčích činností, ale že cituji někoho,

kdo to dílo původně vytvořil, jak se jmenovalo, kde vzniklo, kde bylo publikováno apod.“

JUDr. Jan Diblík:

„Bavíme-li se o médiích, o autorském právu v souvislosti s médii, tak bych se ještě předtím, než se dostaneme k internetu, zmínil o jedné z velice důležitých výjimek, kdy lze použít autorské právo bez svolení autora, protože to zákon umožňuje. To, o čem tady hovořil kolega, je právě zpravodajská licence a úřední licence, a ta je v podstatě o tom, že ve spojitosti se zpravodajstvím o nějaké aktuální události můžete v rozsahu, který odpovídá informativnímu účelu, použít dílo někoho jiného. A zrovna tak, když použijete dílo, které už jednou bylo někde odvysíláno – v rozhlase, televizi nebo v tisku – tak na to se zmíněná licence také vztahuje. Další licence právě z tohoto oboru se týká užití politického projevu či veřejné přednášky zase k informativním účelům nebo pro účely soudního jednání, parlamentního jednání apod. Vždy je potřeba ale dbát na to, aby tam byla aktuálnost a přiměřenost. To, o čem se z podobného úhlu pohledu hovořilo také u citací. Novináři mají tím pádem možnost používat výňatky z jiných autorských děl právě při svých aktuálních reportážích. A zase není dáno, kolik slov mohou použít, ale musí být zřejmý rozdíl mezi tím dílem, které informuje, a tím, které je používáno. Jestliže televize bude za tři roky reprizovat umělecké dokumenty a medailony, kde aktuálnost už není splněna, přesahuje to přípustný rámec a je potřeba autorská práva vypořádat.

Tak a teď už se dostáváme k nejmocnějšímu médiu – internetu, které ale ve své podstatě není zase nic jiného – ač je to

fenomén a funguje na globální bázi – než další médium, které přišlo po rozhlasu, televizi, knihách. Je-li autorovo dílo sdělováno veřejnosti prostřednictvím internetu, tak je to jenom další způsob užití díla, jeho exploatace, prostě těžení z materiální stránky práv k dílu. Když se na to podíváme z historického pohledu, uvidíme, jak je autorské právo nesmírně živoucí mechanismus. Pro generaci našich dědečků, možná pradědečků je internet něco nepředstavitelného, a pro naše děti je to už něco úplně běžného a normálního. Proto je třeba se znovu a znovu zamýšlet nad tím, jakým způsobem nastolovat rovnováhu mezi zájmy autorů a ochranou jejich děl a možnostmi uživatelů mít k dílům přístup. Tak aby tam nevznikal nějaký nepoměr, aby prostě jedni netěžili z těch druhých, a naopak, aby druzí nezneužívali např. svých autorských práv tím, že je nebudou poskytovat, i když je k tomu nemůže nikdo donutit – od toho tu právě je autorské právo. Ale zase nikdo nemůže autora nutit k tomu, aby neposkytl své dílo volně k dispozici a aby z něj nedostal žádné peníze. To je také právem autora, aby se rozhodl, jestli bude svoje dílo komerčně využívat nebo ne.

Co je z hlediska právní úpravy internetu důležité zmínit? Na tuhle oblast můžeme v zásadě aplikovat dvě slova: jedna věc je zásada teritoriality a druhá oblast je aplikace zvláštních zákonů. Prostě tím, že internet je jenom další forma média, tak ho neupravuje žádná speciální norma. Nevylučuji, že za pár let tu nějaká taková norma nebude, může se to stát, ale v současné chvíli to tak není, a proto – a je to skoro i logické – aplikujeme zvláštní zákony. Když někdo poruší trestní zákoník – naplní skutkovou podstatu trestného činu – tak

se aplikuje trestní zákoník. Jindy se podle míry nebezpečnosti aplikuje přestupkový zákon. Týká-li se to ochrany osobních údajů, pak se aplikuje speciální zákon o ochraně osobních údajů, jindy obchodní zákoník, občanský zákoník nebo autorský zákon...

Zásada teritoriality spočívá v tom, že se poskytuje ochrana, zvlášť ve vztahu k autorským dílům tam, kde je poskytována služba. To souvisí s tím, že státní moc, až na některé výjimky, nesahá za hranice státu. Stát nemůže vyslat svoje represivní složky na Kajmanské ostrovy, aby tam zavřeli provozovatele nějakého serveru. Tzn., že uplatňovat svoje právo nebo moc jde tam, kde se porušování autorských práv děje. Souvisí to s působností státní moci v rámci jednoho teritoria. Takže závěr je takový, že užití díla na internetu je jako každé jiné, a proto je potřeba se s tím nějakým způsobem vypořádat a vyrovnat.

Jakým způsobem se bude porušování práv na internetu vynucovat a postihovat, je-li dnes tak nesmírně masivní? Když se psal autorský zákon nebo když se podepisovala Bernská úmluva v roce 1886, nikdo si neuměl představit, že tady bude internet, že tady bude takové médium. A vlastně text o tom, že autorská práva nebo užití pro osobní potřebu může být jenom v případech stanovených zákonem, když to není v rozporu s běžným způsobem užití díla ani tím nejsou nepřiměřeně dotčeny oprávněné zájmy autora, je právě v digitální době a internetu velice důležitá otázka, v níž dojde k určitému posunu. Patrně se nebudou za jeho porušování postihovat přímo jednotliví koncoví uživatelé, ale spíš ti, kteří k porušování napomáhají a třeba provozují servery nebo stránky porušující práva.

Když se podíváte do historie – a trvá to dodnes – nemůžete si třeba rozmnožovat notový záznam, nemůžete prostě přijít a zkopírovat si ho. Toto je konkrétně z těch zákonných licencí vyňato, tak jako kopírování počítačových programů, databází nebo architektonických děl. Nefunguje to výslovně ani pro osobní užití. A skoro si říkám, kdyby pisatelé autorského zákona věděli, jak masivně budou na internetu autorská práva užívána a nikdo za ně nebude platit, tak by se asi zamýšleli nad mechanismem, jakým způsobem to řešit. Např. ve Francii vznikl speciální úřad, říká se tomu „tříkrát a dost“, který vyhledává osoby, které porušují autorské právo. Ten dostává tipy od různých kolektivních správců. Když si to ověří, pošle e-mailem prostřednictvím serveru poskytovatele, na který je dotyčný člověk na internetu připojený, upozornění: „Porušujete autorská práva, přestaňte.“ Když během 6 měsíců nepřestane, přijde mu doporučený dopis – to je to druhé varování, a když ani potom nepřestane, tak nastupuje trestní finanční represe. Potom je tam i speciální možnost, která se uplatňuje, že toho člověka od internetu odstříhnou. Až na rok mu zakáží přístup k internetu a žádný poskytovatel ho nemůže během této doby připojit. Cesty, jakým způsobem dneska díky internetu upravovat práva autorů nebo jakým způsobem nastolovat rovnováhu, kterou asi cítíme všichni jako vychýlenou v neprospěch autorů, jsou různé. Možná je tohle jeden ze způsobů. Další způsob by třeba mohla být licence nebo nějaký poplatek za kliknutí na to dílo – jako se platí z vylosovaného CD. Systémy jsou už dnes takové, že i tohle by samozřejmě šlo zajistit a vypořádat prostřednictvím kolektivních správců.“

JUDr. Aleš Kout:

„Samozřejmě se o to vedou velké spory, resp. leckdo využívá principu „já nic, já muzikant, já jsem to tam nedal, já tady mám nějaké úložiště, ale co tam je, nad tím si myju ruce...“ Samozřejmě to bývá často zdrojem spekulací, ale v každém případě, když se podíváme do autorského zákona, mají autoři právo vystoupit i proti těmto osobám. Budu citovat: Osoby, které „poskytují za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu službu užívanou při činnostech, které neoprávněně zasahují do práva autora nebo je neoprávněně ohrožují.“ Když provozují úložiště, na kterém se v masovém měřítku veřejně šíří v rozporu se zákonem filmová a hudební díla, tak jsem přesně tou osobou, která to poskytuje, a samozřejmě má server na nějakém přímém nebo nepřímém obchodním základě. Když bych přešel k pirátství, tak samozřejmě podstata pirátství není nějaká romantická, ale normální zlodějna, kdy si přivlastňují cizí majetek bez toho, abych se zeptal toho, kdo ho vlastní, jestli vůbec můžu, a bez toho, že bych mu za to poskytl nějakou přiměřenou nebo příslušnou protihodnotu. To je prostě pirátství – je to normální zlodějna, případně vyvlastňování nebo znárodňování určitého vlastnictví apod. Samozřejmě také se říká „ono nikomu nic nebylo, tak se jakoby nic nestalo“, ale to nelegální šíření je provozováno i těmito jakoby pouhými „provozovateli serverů“ čistě na velice tvrdě obchodní bázi. Když se podíváte na ty stránky, tak vidíte, že jsou plné reklam, že tam inzerují i renomované velké firmy, čili vlastně zisk je generovaný tím, že získávám inzerenty, kteří inzerují

proto, že na ten server chodí spousta lidí nelegálním způsobem nebo pro nelegální činnost nebo proto, že tam nelegálně sdílejí určitá data. Čili, není to nějaká romantická bohulibá činnost, která má přinášet informace a umožňovat vidět filmy, které bych jinak nikdy neviděl, atd. Je to normální obchodní záležitost, a zvláště ty nejznámější jsou normálně obchodní stránky, které jsou nacpané reklamami jako každá jiná oblíbená internetová stránka. Tady autoři, když se vrátím do autorského zákona, mají při ochraně svých práv možnost domáhat se zákazu poskytování služby, kterou využívají třetí osoby k ohrožování nebo porušování autorských práv. Tady vidíte, že autorský zákon vlastně umožňuje, a je to jenom otázka posouzení nebo aktivity žalujících, příp. soudců, možnost zakázat tuto službu poskytovat. Tzn. zavřít server, úložiště, protože evidentně slouží k porušování autorských práv. Zním případ, ne z Česka, ale z Ameriky, kdy se po rozkliknutí té domény objevila obrazovka a tam bylo napsáno, že činnost tohoto serveru nebo této stránky byla ukončena z důvodu porušování autorských práv. Stránka, na které běžely sportovní přenosy nelicencované z celého světa, z olympiády, nejatraktivnější věci Formule 1 a já nevím co všechno, prostě ta stránka je prázdná a místo ní je tam sdělení, že byla uzavřena z důvodu porušování autorských práv. Já si myslím, že to je věc, která vzhledem k tomu, jakých masových a evidentních měřítek to dosahuje, velice brzy může potkat ty nejznámější servery jako je „Ulož to“ apod., protože je evidentní, že ony slouží k porušování autorských práv. Tam jsou sdíleny, resp. neoprávněně šířeny především věci, které podléhají autorským právům. A to, že je tam možno získat

nelegálně, ale zadarmo autorská díla, je zdrojem obrovských příjmů provozovatelů serverů. Oni z toho pirátství normálně komerčně profitují, čili zneužívají autorská práva a vydělávají na tom. Proto si myslím, že je naprosto odůvodněný i postih byt „jenom provozovatelů“ nějakých jakoby anonymních nebo otevřených platforem pro neoprávněně šíření autorských děl. Tady u toho pirátství je ještě možná důležitá si uvědomit jeden ryze obchodní moment, a to, že pirátství, mluvíme asi nejvíc o filmovém příp. hudebním, se v tom případě tolik ani netýká autorů, kteří bývají často od filmových produkcí nějak jednorázově vypořádání, ale že je obrovským mařením investic producentů, kteří natočí film za 150 milionů dolarů a vlastně nazpátek se jim investice nikdy nevrátí, protože za zhlédnutí jim nikdo nechce platit. Mají to nějak nastavené, kolik budou stát vstupenky, DVD, aby se jim vrátila investice, která jim umožnila udělat výpravný film, náročně technicky zpracovaný, s nejslavnějšími herci, triky, masovými scénami. To jsou obrovské investice, které jsou samozřejmě tím, že film zhlédnu – tedy jakoby spotřebuji jeho hodnotu, ale nic za to nikomu nedám, zmařené. Když toto probíráme třeba s nějakými programátory, kteří samozřejmě vědí, jak se co má stahovat a nemají s tím žádné problémy, tak jim říkáme: „Vy to obhajujete ale jenom do té doby, než se programováním začnete živit. Protože vy budete rok pracovat, vezmete si úvěr, abyste vygenerovali nějaký počítačový program, který by vám měl zajistit živobytí, a v okamžiku, kdy ho uvedete na trh, vám ho nikdo nekoupí, protože všichni si ho stáhnou a vy za to nedostanete ani korunu. Co teď? A to budete najednou také obhajovat to, že prostě je

to zadarmo, nikomu se nic nestalo?“ V ten okamžik se to samozřejmě otočí, že. Tady je i důvod, proč se často říká v diskusích takový argument: „proč mám platit za CD nebo za DVD 5 stovek nebo 3 stovky, když to CD si mohu koupit v obchodě za 4 koruny?“ Ale ta cena je prostě v tom obsahu. Ten obsah nestál 3 koruny, ten stál třeba 300 milionů. To je hodnota, která určuje cenu CD. A samozřejmě, když natočím film, investuji do něj peníze a nedostanu je nazpátek, tak zkrachuji, žádný film už nenatočím a celá ta tvorba by se jakoby bortila.

Zásadním fenoménem je jednoduchost, snadnost šíření děl, velice jednoduchý přístup, jedno dvě kliknutí a mám film, který kdybych chtěl získat legálně, tak musím získávat mnohem složitější cestou. Je to prostě jednoduché a bude to čím dál jednodušší. Za chvilku bude ovládnán hlasem, že nebudu muset ani klikat, že si třeba naimplantuji nějaký biočip a bude si stačit pomyslet... Jsou to dnes věci, které vypadají směšně, ale když se podíváte na dobu před čtvrt stoletím, jaký byl vztah k počítačům a co se očekávalo, že budou dělat, a co se děje teď v digitální sféře elektroniky, tak vidíte, že to je sci-fi, která se stala životem během ani ne jedné generace. Myslím si, že je to velký prvek, který nahrává pirátství – ta jednoduchost, že technika umožňuje cokoliv hned ve 100% kvalitě a v okamžitém čase prostě získat, a ta snadnost je asi to, co k tomu nejvíc lidí vede. A samozřejmě na to je třeba nějakým způsobem reagovat. I když zase na druhou stranu, ruku na srdce, žádná odvětví neskomírají, ani kinematografie neskomírá, hudební průmysl se nějak mění, čili asi to tak tragické nebude, ale určitě v některých momentech je to nespravedlivé a také poškozující.“

JUDr. Jan Diblík:

„Já si myslím, že na to dopláčíme my všichni, kdo nekupujeme legálně, chodíme do kina, nestahujeme a nepřispíváme k pirátství, kvůli tomu platíme víc. Protože kdyby za to platili všichni, tak samozřejmě tu cenu trh vyrovná.“

JUDr. Aleš Kout:

„Bylo by to určitě progresivnější. Mohly by se prostředky použít nejenom na to,

aby se investice dostaly na nulu, ale aby se třeba příště mohl natočit film v ještě větší technické kvalitě, výpravné, herecké apod. Anebo investovat třeba do nějaké nové distribuční technologie. Ale tomu všemu pirátství odnímá prostředky, byť na tom pořád někdo vydělává. Ale kdyby vydělal víc, tak by byla samozřejmě progresse toho odvětví markantnější.“

(Přepis mluveného slova)

Vydalo Hnutí fokoláre jako interní materiál pro potřeby účastníků konference
Člověk a média, konané 14. 4. 2011 v Centru Mariapoli v Praze - Vinohř.
Grafická úprava a sazba Lucie Vodičková.

Kontakt: HNUTÍ FOKOLARE, Modletínská 2, 101 00 Praha 10
tel.: 604 935 872; e-mail: irena.sargankova@focolare.cz